

PRĄDNIK
PRACE I MATERIAŁY MUZEUM IM. PROF. WŁADYSŁAWA SZAFERA

Prądnik. Prace Muz. Szafera	30	299–312	2020
-----------------------------	----	---------	------

JÓZEF PARTYKA

Ojcowski Park Narodowy
Ojców 9, 32-045 Sułoszowa
email: jozef_partyka@poczta.onet.pl

TRZYDZIEŚCI LAT PISMA „PRĄDNIK. PRACE I MATERIAŁY
MUZEUM IM. PROF. WŁADYSŁAWA SZAFERA”

Thirty years of the scientific journal “Prądnik. Studies and Reports
of the Prof. Władysław Szafer Museum”

Abstract. The article discusses the circumstances of the establishment and the 30-year history of editing the scientific journal of Ojców National Park Prądnik. Studies and Reports of the Prof. Władysław Szafer Museum, from its foundation in 1990 until 2020, when the 30th volume of the journal was published. Various details related to the creation of the journal, its content, reviews, and significance for the documentation of the Ojców National Park activity are shown.

Key words: Ojców National Park, publications, editing, reviewing

WSTĘP

Do głównych zadań parku narodowego, oprócz ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, należą prace dokumentacyjno-naukowe. Ich celem jest gromadzenie informacji o stanie środowiska danego parku i innych istotnych zjawisk zachodzących na jego obszarze. Podejmowano je od momentu zakładania parków narodowych. Najpierw były to, kontynuowane do dziś, różne formy sprawozdawczości (np. sprawozdania kwartalne, roczne, GUS, bilanse budżetowe i in.), a z czasem publikacje jako najlepsza forma dokumentowania działalności parków narodowych. Materiały drukowane – doniesienia czy artykuły, w tym także naukowe, zamieszczano w istniejących czasopismach przyrodniczych (m.in. takich jak *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, *Ochrona Przyrody*, *Przyroda Polska*, *Las Polski* i in.). Jednakże najlepszą formą dokumentowania statutowych zadań parków narodowych jest regularnie wydawane pismo parków narodowych (np. miesięcznik, kwartalnik, rocznik). Pierwszym organem podejmującym takie zadania było założenie w 1963 r. kwartalnika „Parki Narodowe. Biuletyn Informacyjny”, wydawanego przez ówczesny Zarząd Ochrony Przyrody w Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego i Komisję Parków Narodowych i Rezerwatów Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Pismo, w założeniach kwartalnik, wychodziło z przerwami w latach 1963–1974. Drukowano w nim krótkie doniesienia o prowadzonych badaniach naukowych oraz na temat gospo-

darki rezerwatowej, ochrony flory, fauny, krajobrazu i turystyki w parkach narodowych. Był tam również dział poświęcony kronice ważniejszych wydarzeń z wykazem wydawanych zarządzeń. Po kilku latach nieregularnego wydawania wydawnictwo to zanikło, chociaż nie wydano zarządzenia o jego zamknięciu. Wznowiono je dopiero w 1980 r. pod tytułem „Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody” (ukazującym się do dziś jako kwartalnik), gdy koordynację naukowej działalności naukowej parków narodowych przejął prof. Aleksander Sokołowski, kierownik Zakładu Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa w Białowieży, który był równocześnie redaktorem naczelnym tego pisma.

W 1991 r. założono kwartalnik pt. „Parki Narodowe” wydawany przez Krajowy Zarząd Parków Narodowych w ówczesnym Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Pismo to regularnie ukazywało się do 2008 roku. Drukowano w nim artykuły naukowe i popularnonaukowe, zamieszczano na jego łamach informacje o zagrożeniach parków narodowych, recenzje, artykuły dyskusyjne na temat funkcjonowania parków narodowych. Było rodzajem kroniki rejestrującej bieżące wydarzenia. Ukazywało się w kilkunastotysięcznym nakładzie, docierało do szkół i wielu bibliotek i nic nie wskazywało na jego zamknięcie w 2008 roku, kiedy to wydano ostatni jego czwarty numer z artykułem kończącym edycję pisma, pod wymownym tytułem „Depresja w dolinie” i skądinąd dwoma ładnymi zdjęciami zamykającymi numer kończący 17-letnią obecność tego tytułu na rynku wydawniczym. Zdjęcia te dotyczą wprawdzie zupełnie innej problematyki, ale umieszczone na końcu ostatniego numeru kwartalnika „Parki Narodowe” mają poniekąd przedziwną symboliczną wymowę – przedstawiają wyschnięte słone jezioro oraz murszejącą kłodę powalonego drzewa, a więc koniec pewnego procesu i... rozkład żywego ongiś organizmu, w tym wypadku – można się domyślać – wydawniczego. Zlikwidowanego pisma już nie wznowiono¹. Oprócz wspomnianego kwartalnika „Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody” wydawanego w Białowieży, parki narodowe nie mają obecnie wspólnego organu ukazującego ich bieżące funkcjonowanie, który byłby równocześnie kroniką rejestrującą stan środowiska przyrodniczo-kulturowego oraz przebieg i efekty jego ochrony.

Na początku lat 90. XX w. niektóre parki narodowe rozpoczęły wydawanie własnych czasopism naukowych i druków zwartych. W okresie PRL, kiedy wszelkie druki podlegały cenzurze, były duże ograniczenia w rozwijaniu wydawnictw. Zasadnicza zmiana nastąpiła dopiero po 1989 r., pojawiało się wtedy coraz więcej pism, poszczególne parki narodowe rozpoczęły własną działalność wydawniczą. Zadanie to podjął także Ojcowski Park Narodowy, zakładając pismo „Prądnik”, a potem kolejne parki: Bieszczadzki, który jak dotychczas ma największe osiągnięcia edytorskie wydając „Monografie Bieszczadzkie” i „Roczniki Bieszczadzkie”. Również kilka innych parków przystąpiło do wydawania własnych pism: Gorczański („Ochrona Beskidów Zachodnich”), Gór Stołowych („Szczeliniec”), Pieniński („Pieniny. Przyroda i Człowiek”), Wielkopolski („Morena”), Woliński („Klify”). Część parków narodowych wydaje pisma popularnonaukowe na wysokim poziomie edytorskim, czego przykładem jest m.in. kwartalnik „Tatry”, wydawany przez Tatrzański Park Narodowy.

¹ Kilka lat temu rozmawiając z jednym z emerytowanych już dziś pracowników Ministerstwa Środowiska, który zajmował się ochroną parków narodowych i był związany z wydawaniem tego kwartalnika, usłyszałem odpowiedź, że nie ma szans na wznowienie pisma czy jego ukazywanie się nawet w wersji elektronicznej.

HISTORIA TWORZENIA PISMA „PRĄDNIK”

Rocznik Ojcowskiego Parku Narodowego zatytułowany „Prądnik. Prace i Materiały Muzeum Imienia Profesora Władysława Szafera” zaczęto wydawać od 1990 roku. Jego utworzenie było poprzedzone kilkuletnimi i niełatwymi staraniami w czasach, gdy obowiązywała cenzura oraz gdy były wydawane inne pisma przyrodnicze, w tym wspomniane „Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody”. Wysłanie tej śmiałej skądinąd propozycji założenia własnego organu przez Ojcowski Park Narodowy wymagało sporej ostrożności i jakiejś formy dyplomacji, zasięgnięcia opinii różnych osób rozumiejących potrzebę edycji takiego pisma przez Ojcowski Park Narodowy. W odpowiedzi łatwo i najczęściej można było usłyszeć pytanie o sens tworzenia jeszcze jednego pisma, generującego dodatkowe koszty, przez tak małą instytucję jak Ojcowski Park Narodowy, skoro istnieje spory wybór wychodzących już tytułów i możliwość drukowania w nich różnych artykułów.

Mimo takich ocen i wypowiedzi nie rezygnowano z podejmowania starań o założenie własnego organu wydawniczego OPN. Dużym ułatwieniem było stanowisko ówczesnego dyrektora Parku, mgr. inż. Henryka Jędrusika, który nie stawiał przeszkód w organizowaniu przez Ojcowski Park Narodowy sesji naukowych, a nawet je popierał, nie zamierzał też blokować inicjatywy założenia pisma. Sesje naukowe, a zwłaszcza prezentowany w ich trakcie materiał naukowy – efekt nieraz wieloletnich badań – był dobrym argumentem jego zbierania i wydawania łącznie, w formie druku zwartego lub wydawnictwa ciągłego.

Dotychczas, niezależnie od publikowania własnych prac naukowych przez pracowników Ojcowskiego Parku Narodowego, sporadycznie drukowano sprawozdania z działalności Muzeum im. Prof. W. Szafera, które łącznie z pracownią naukowo-badawczą było i jest nadal (mimo zaniku tej nazwy w szyldzie na budynku) placówką koordynującą naukową działalność OPN, tworzącą rodzaj naukowej osłony potrzebnej do realizacji statutowych zadań Parku. Publikacje na ten temat zamieszczano w „Przeglądzie Zoologicznym”, gdzie ukazały się trzy sprawozdania (Partyka, Wołk 1981; Partyka 1984; Partyka, Klasa 1989), w „Chronmy Przyrodę Ojczystą” (Partyka 1980) oraz w „Studiach i Materiałach Ośrodka Kultury Leśnej” w Gołuchowie (Partyka 1985, 1990). Krótkie doniesienia na temat działalności Parku zamieszczano także w miesięczniku „Las Polski”, który przez pewien czas prowadził rubrykę poświęconą parkom narodowym.

Dwudziestoletnią działalność Muzeum za lata 1965–1985 przedstawiono na Ogólnopolskim Sympozjum Muzealnym w dniach 25–26 października 1985 r. w Częstochowie (Partyka 1986) oraz na 62. posiedzeniu Rady Naukowej Ojcowskiego Parku Narodowego w dniu 24 marca 1986 r. Wtedy właśnie zaproponowano wydawanie własnego pisma OPN po tytule „Prądnik”. Szerszy artykuł na ten temat wysłany wówczas do redakcji wspomnianego pisma w Gołuchowie, nowego periodyku tamtejszego Ośrodka Kultury Leśnej, ukazał się dopiero w 1990 roku. Tam też znalazła się wzmianka o propozycji założenia nowego pisma².

Jesienią 1987 r. trwały rozmowy i dyskusje w gronie pracowników naukowych OPN na temat formy, treści i tytułu nowego pisma. Ustalono wówczas, że pismo mogło by nosić tytuł „Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Profesora Władysława Szafera”. Zawarcie w tytule terminu „materiały” tworzyło możliwość poszerzenia zakresu i formy przyjmowanych do druku prac, a nie zawężania ich tylko do oryginalnych publikacji lub doniesień lecz także drukowania prac przeglądowych, materiałów badawczych, wykazu

² „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej”, [nr] 2, 1990, s. 98.

Ryc. 1. Uczestnicy sesji terenowej w Dolinie Szępowskiej w dniu 7 czerwca 1988 r. Od prawej: prof. Jan Kornaś (1923–1994), prof. Anna Medwecka-Kornaś, prof. Zbigniew Witkowski, prof. Kazimierz Zarzycki, prof. Stefan Michalik (1935–2018)

Fig. 1. Participants of the field session in Szępowska Valley on 7 June 1988. From the right: prof. Jan Kornaś (1923–1994), prof. Anna Medwecka-Kornaś, prof. Zbigniew Witkowski, prof. Kazimierz Zarzycki, prof. Stefan Michalik (1935–2018)

gatunków, katalogów i in. Wiosną 1988 r. zaproponowano formę tytułu w wersji angielskiej w czym radą służył obecny w tym czasie Ojcowie, prowadzący badania archeologiczne na terenie OPN, prof. Jacek Lech³. Ostatecznie przyjęto wtedy angielskie tłumaczenie tytułu, a zwłaszcza wprowadzenia doń słowa „Studies and Reports” (Prace i Materiały).

Rozpoczęto więc starania o utworzenie pisma, a bezpośrednim impulsem stały się planowane na rok 1988 sympozja naukowe organizowane przez Ojcowski Park Narodowy. W tymże roku odbyły się dwa takie spotkania. Pierwsze z nich dotyczyło stanu poznania fauny Ojcowskiego Parku Narodowego i problemów jej ochrony, zaś drugie problemów utrzymania biocenoz nieklimaksowych w parkach narodowych i rezerwach przyrody (ryc. 1). Zaprezentowane wówczas materiały i plany ich wydawania utrwaliły rodzący się pomysł założenia własnego pisma Parku. Drukowanie tych materiałów w formie wspólnej monografii przez istniejące wydawnictwa (np. PWN) lub w innych znanych czasopismach było praktycznie nierealne poza publikowaniem w różnych pismach naukowych pojedynczych artykułów przez autorów wygłaszanych wówczas referatów. Dlatego zdecydowano się na założenie pisma o charakterze regionalnym, które mogłoby zamieszczać również prace poświęcone tematyce Parku i szerzej – Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. W założeniach miał się ukazywać jeden lub dwa tomy rocznie.

³ Obecność prof. J. Lecha z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie wspólnie z angielskim archeologiem wiązała się z organizacją planowanego na początek maja 1990 roku sympozjum naukowego poświęconego prof. Stefanowi Krukowskiemu (1890–1982) w setną rocznicę jego urodzin.

Do pokonania istniała jeszcze jedna bariera, mianowicie rejestracja pisma i uzyskanie zgody Departamentu Książki w ówczesnym Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie (cenzury). W dniu 22 lutego 1988 r. Ojcowski Park Narodowy zwrócił się do wspomnianego Departamentu Książki z wnioskiem i odpowiednim uzasadnieniem o zezwolenie na wydanie pierwszego tomu pisma. Zezwolenie nr DKSJ-2-570/306/88 z dnia 25 marca 1988 r. nadeszło pod koniec marca 1988 r. Gdy prace nad przygotowaniem pierwszego i drugiego tomu były już zaawansowane, zwrócono się z wnioskiem do Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie o zarejestrowanie pisma pod tytułem „Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Profesora Władysława Szafera” ze wskazaniem osoby redaktora naczelnego (Józef Partyka), co było formalnym wymogiem. Przed wysłaniem tego wniosku zasięgnięto rady w oddziale tego urzędu w Krakowie (Rynek Kleparski 4) na temat formy i treści wniosku wysyłanego do cenzury. W czasie rozmowy łatwo można było wyczuć nadchodzącą „odwilż” i dostrzec na horyzoncie zbliżający się kres działalności tej biurokratycznej i skądinąd uciążliwej instytucji. Pracujący tam urzędnik w kilku słowach poradził co taki wniosek powinien zawierać i dał do zrozumienia, że w przypadku naukowego pisma nie ma żadnych przeszkód do jego zakładania. Od tego momentu sprawy potoczyły się dosyć szybko. Urząd ten pismem nr GP.II-441/1004/317/89 z dnia 23 listopada 1989 r. wydał zaświadczenie o rejestracji czasopisma, następnie kolejnym pismem nr DIN-443/112/89 z dnia 19 grudnia 1989 r. wydał decyzję wyłączającą spod kontroli wstępnej to czasopismo i zwolnił wydawcę od obowiązku występowania o uzyskanie zgody na jego rozpowszechnianie. Na wniosek OPN Biblioteka Narodowa nadała pismu osobny numer ISSN 0867–0196. Niezależnie od tego do każdego tomu jest przypisany kolejny numer ISBN z puli Ojcowskiego Parku Narodowego otrzymanej z Biblioteki Narodowej.

Z koncepcją utworzenia nowego pisma zapoznano Radę Naukową Ojcowskiego Parku Narodowego, która na 72. posiedzeniu w dniu 2 lutego 1990 r. akceptując zaprezentowany program wydawniczy Parku na lata 1990–2010, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1990–1995 przyjęła do wiadomości projekt wydawania pisma „Prądnik”, zalecając realizację tego pomysłu łącznie z innymi tytułami wymienionymi na posiedzeniu Rady.

Po likwidacji w kwietniu 1990 r. Głównego Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk (co oznaczało definitywne zniesienie cenzury), dokumenty dot. pisma zostały przesłane z tego Urzędu do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie, który pismem z dnia 13 sierpnia 1990 r. zarejestrował czasopismo pod numerem 109. i poprosił dyrekcję Parku o dane osobowe redaktora naczelnego (imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, adres itp.). Ówczesny dyrektor Parku, mgr inż. Rudolf Suchanek, zarządzeniem nr 18A z dnia 17 sierpnia 1990 r. powołał Redakcję (w tym redaktora naczelnego) i Radę Redakcyjną, przesyłając jednocześnie pismem z dnia 18 sierpnia 1990 r. do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie dane dot. redaktora naczelnego. W skład Rady Redakcyjnej weszło siedem osób: prof. Stefan Michalik – przewodniczący oraz doc. Jacek Lech, doc. Maria Łuczyńska-Bruzda, mgr Józef Partyka, prof. Jerzy Pawłowski, doc. Zbigniew Witkowski i prof. Andrzej Szeptycki.

W skład redakcji weszli: Józef Partyka – redaktor naczelny, Andrzej W. Biderman – z-ca redaktora naczelnego, Bogdan Wiśniowski – sekretarz redakcji oraz członkowie zespołu redakcyjnego: Anna Klasa, Elżbieta Warchałowska-Śliwa i Jarosław Żółciak, architekt Parku, który zaprojektował okładkę pisma. Przedstawia ona fragment dawnego parku zdrojowego w Ojcowie z dwoma budynkami „Pod Łokietkiem” i „Pod Kazimierzem”

na pierwszym planie, główną aleją spacerową i pozostałościami ojcowskiego zamku w tle. Nad rysunkiem znajduje się główny tytuł pisma – „Prądnik”, zaś wyżej podtytuł „Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera”, a na dole wyodrębnione miejsce na druk numeru kolejnych tomów pisma. Całość jest otoczona stylizowaną ozdobną ramką. Okładkę według tego projektu bez zmian mają wszystkie wydane do tej pory tomy „Prądnika”.

Na początku 2020 r. dokonano zmian w składzie rady redakcyjnej pisma (głównie z racji wymiany pokoleń) oraz jego redakcji dostosowując jej skład do rzeczywistych możliwości poszczególnych członków zespołu redakcyjnego. Rada redakcyjna liczy 10 osób, głównie pracowników naukowych wyższych uczelni, w tym dwie osoby z Uniwersytetu Lwowskiego, z którym Ojcowski Park Narodowy od 1998 roku utrzymuje współpracę. Na przewodniczącego Rady Redakcyjnej został wybrany dr Michał Wojenka, archeolog aktualnie prowadzący badania na zamku w Ojcowie. Redakcja pisma liczy cztery osoby, w tym trzy są etatowymi pracownikami Parku. Zmiany te zaznaczono w tomie 29. pisma za rok 2019, który ukazał się z pewnym opóźnieniem dopiero w I kwartale 2020 r. Dla zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego nadsyłanych prac wyznaczono także czterech redaktorów tematycznych, kolejno do – przyrody ożywionej, nieożywionej, archeologii i korekty języka angielskiego.

REDAGOWANIE PISMA „PRĄDNIK”

Wszystkie bariery związane z założeniem i rozpoczęciem wydawania nowego pisma Ojcowskiego Parku Narodowego zostały pokonane. Pozostało więc dokończenie redakcji pierwszego tomu pisma rozpoczętej jeszcze pod koniec 1988 roku, kiedy baza poligraficzna była dosyć słaba, obowiązywała reglamentacja papieru na druk⁴, a komputerowe możliwości praktycznie jeszcze nie istniały. Nawiązano wtedy współpracę z Wydawnictwem PTTK „Kraj” – Redakcją Wydawnictw Górskich i Narciarskich w Krakowie, które podjęło się technicznej obróbki materiałów dostarczonych w maszynopisach łącznie z odbitkami fotograficznymi i rysowanymi ręcznie ilustracjami. Redakcja techniczna pierwszego tomu postępowała bardzo wolno, trwała ponad jeden rok, wiele czasu zajmowała zwykła adiustacja tekstów pisanych na maszynie. Późną jesienią 1989 roku pojawiła się zupełnie nowa możliwość wykonania składu komputerowego już w zakładanych prywatnych firmach. Taką usługę oferowała nowopowstała firma wydawnicza „Poligraf” w Krakowie, mieszcząca się wówczas przy ul. Zwierzynieckiej. Zwrócono się do niej czym prędzej z pytaniem o możliwość wykonania składu i przygotowania do druku pierwszego tomu pisma „Prądnik”. Po nawiązaniu z nią kontaktu i krótkiej rozmowie, tytułem próby przekazano jej kilka maszynopisów do przygotowania komputerowego składu pisma. Na pytanie kiedy można oczekiwać pierwszej korekty padła odpowiedź, że za kilka dni (sic!). Rzeczywiście, w krótkim czasie odbierano do korekty wydruki wykonane igłową drukarką i do firmy „Poligraf” dostarczano kolejne teksty adiustowane w wydawnictwie PTTK „Kraj”. Nowej firmie pisemnie zlecono redakcję techniczną i druk pierwszego tomu „Prądnika” nie kontynuując dalej współpracy z wydawnictwem PTTK „Kraj”. Korekty

⁴ Przydział papieru mógł nastąpić po otrzymaniu asygnaty w Ministerstwa Środowiska i Zasobów Naturalnych, którą należało przedłożyć w drukarni wraz ze zleceniem na druk. Reglamentacja ta została zniesiona wiosną 1990 roku przez ówczesną Minister Kultury i Sztuki Izabelę Cywińską.

autorskie 30 tekstów pierwszego tomu „Prądnika” wraz z przygotowaniem go do druku wykonywano w pierwszym półroczu 1990 roku. Druk z materiałów przygotowanych na kalkach w lustrzanym odbiciu i oprawę wykonała firma „Energoprojekt” w Krakowie.

Pierwszy tom „Prądnika” ukazał się drukiem w trzecim kwartale 1990 roku nakładem Ojcowskiego Parku Narodowego przy finansowej pomocy Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miasta Krakowa. W tomie tym znalazły się materiały wspomnianego sympozjum poświęconego faunie OPN z 1988 r. Jego egzemplarz otrzymali uczestnicy kolejnego sympozjum naukowego, które odbyło się w dniach 10–12 września 1990 roku w Ośrodku Postępu Rolniczego w Karniowicach i w Ojcowie pt.: „Problemy ochrony i zarządzania biocenoz leśnych w parkach narodowych i rezerwach przyrody”. Fakt założenia nowego pisma Ojcowskiego Parku Narodowego i wydania jego pierwszego tomu spotkał się z uznaniem uczestników sympozjum i został dobrze odebrany w środowisku naukowym. W następnym roku (1991) wydano drugi tom z materiałami kolejnego sympozjum itd. Potem ukazywały się kolejne tomy. Pierwotnie zakładano wydawanie dwóch tomów rocznie, w praktyce statystycznie ukazuje się jeden tom rocznie, a więc w ciągu 30 lat wydano ich 30. Do tomu 12 komputerowy skład był zlecany firmom zewnętrznym, zaś od tomu 13, z chwilą nabycia przez Ojcowski Park Narodowy programu edytorskiego PageMaker (wersja 6.5 z późniejszą jego modyfikacją InDesign) skład był wykonywany w ramach obowiązków służbowych pracowników OPN bez ponoszenia kosztów za tę usługę. Ojcowski Park Narodowy pokrywał koszty tzw. przygotowania i samego druku. Do 2004 roku materiały do drukarni dostarczano w postaci kalek w lustrzanym odbiciu, a od tomu 15 (2005 r.) wysyłane są do drukarni pliki w formacie pdf; tak jest do dziś. Począwszy od 1995 r. drukarnie wybierano w trybie przetargów lub zapytań o cenę stosownie do wymogów ustawy o zamówieniach publicznych, a od kilku lat, w związku z niewielkim nakładem pisma (około 100 egz.) druk jest zamawiany z wolnej ręki.

Tomy 1–8 pisma „Prądnik” zawierają materiały z sympozjów naukowych organizowanych lub współorganizowanych przez Ojcowski Park Narodowy. W tomie 5. zamieszczono kilka prac wykonanych w ramach programu CPBP 04.10.05.02 (tematyczna „grupa jurajska” – „Antropogeniczne zmiany wybranych grup roślin i zwierząt w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej”)⁵, a w tomie 9. część materiałów i wyniki badań faunistycznych realizowanych na zlecenie OPN w latach 1988–1989 w ramach programu „Zmiany w faunie OPN pod wpływem czynników antropogenicznych”.

Począwszy od tomu 10. w „Prądniku” drukuje się różne prace, w większości o tematyce przyrodniczej; jedynie cały tom 10. zawierał opracowania kulturowe związane z Doliną Prądnika. Tom ten wzbudził duże zainteresowanie odbiorców, w związku z czym jego nakład został szybko wyczerpany, zaś pozostałe tomy, z wyjątkiem kilku pierwszych, są w ciągłej sprzedaży. Tom 14 zawiera pełną dokumentację stałych powierzchni badawczych (monitoringowych) Ojcowskiego Parku Narodowego, wykonaną przez prof. Stefana Michalika, (Chełmowa Góra, Grodzisko i Czyżówki), zakładanych w latach 1964–1983, na których co pewien czas dokonuje się inwentaryzacji flory.

⁵ Centralny Program Badań Podstawowych 04.10 „Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego”, który koordynował prof. Roman Andrzejewski (1930–2015), w latach 1989–1991 wiceminister w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa i główny konserwator przyrody; „grupą jurajską” kierował prof. Andrzej Szeptycki (1939–2008), przewodniczący Rady Naukowej Ojcowskiego Parku Narodowego w latach 1995–2008.

Tabela 1. Pismo „Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera” w latach 1990–2020

Table 1. Journal “Prądnik. Studies and Reports of the Prof. Władysław Szafer Museum” in 1990–2020

Tom / Volume	Rok / Year	Objętość (liczba stron) / Volume of pages	Liczba autorów / number of authors			Liczba recenzentów / Number of reviewers
			Pracownicy OPN / ONP employees	Autorzy z zewnątrz (polscy) / External authors (Polish)	Autorzy zagraniczni / Foreign authors	
1	1990	184	3	33	0	0
2	1990	198	1	16	0	0
3	1991	257	1	27	0	0
4	1991	204	0	27	0	0
5	1992	265	1	23	0	0
6	1992	290	1	26	0	0
7/8	1993	369	1	67	0	0
9	1994/1995	263	0	20	0	0
10	1995	196	1	8	0	0
11/12	1998	406	5	36	1	6
13	2002/2003	257	3	14	0	6
14	2003	64	0	1	0	0
15	2005	380	3	8	0	7
16	2006	288	2	48	0	6
17	2007	262	3	29	6	15
18	2008	106	4	5	0	5
19	2009	332	1	9	0	7
20	2010	462	4	49	3	6
21	2011	109	1	0	0	2
22	2012	210	2	16	0	7
23	2013	186	2	17	1	6
24	2014	222	2	21	1	8
25	2015	254	5	14	3	11
26	2016	282	4	16	0	7
27	2017	236	4	31	0	9
28	2018	270	4	17	0	6
29	2019	162	4	15	0	11
30	2020	314	4	17	0	27
		7028				152

Liczba artykułów / number of articles					
Nauki o Ziemi / Earth sciences	Nauki biologiczne / Biological sciences	Nauki humanistyczne / Humanities	Inne nauki / Other sciences	Inne prace, w tym wstęp, polemiki, recenzje, kronika / Other papers, incl. introduction, polemics, reviews, cronicle	Ogółem / Total
0	29	0	1	0	30
0	18	0	0	1	19
0	25	0	0	1	26
0	22	0	0	1	23
3	13	0	0	1	17
0	0	29	0	4	33
5	33	0	2	1	41
5	14	0	1	1	21
0	0	9	0	3	12
3	17	1	2	3	26
2	17	0	0	2	21
0	1	0	0	1	2
0	6	0	4	3	13
3	20	4	1	1	29
1	9	4	3	1	18
0	2	2	1	2	7
14	6	0	0	0	20
7	13	3	8	1	32
0	1	0	0	0	1
0	3	9	0	3	15
5	2	4	0	1	12
5	3	3	2	1	14
5	6	6	1	0	18
2	9	5	0	3	19
2	7	5	1	3	18
4	6	4	1	4	19
0	8	3	1	0	12
0	10	5	1	0	16
66	300	96	30	42	534

Koszt druku jednego tomu o objętości około 300 stron w nakładzie do 300 egz. wynosi zazwyczaj 5–6 tysięcy złotych wg cen obecnych. Od kilku lat, z chwilą zamieszczenia na stronie internetowej kolejnych tomów „Prądnika”, jego drukowany nakład wynosi około 100 egz., co znacznie zmniejsza koszty usługi poligraficznej. Wszystkie prace przygotowawcze – adiustacja, skład komputerowy i w razie potrzeby skanowanie ilustracji oraz łączenie plików w formacie pdf dla drukarni są wykonywane przez pracowników Parku w ramach ich obowiązków. Począwszy od tomu 5. pisma wydawca nie płaci autorom honorariów za nadsyłane prace. Koszty druku są pokrywane z budżetu Ojcowskiego Parku Narodowego (do 2010 r. ze środków Gospodarstwa Pomocniczego przy OPN) przy sporadycznej pomocy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i Funduszu Leśnego.

W ciągu 30 lat (1990–2020) ukazało się 30 tomów pisma (tab. 1). Opublikowano ponad 500 artykułów, przez ponad 430 autorów z kilkudziesięciu instytucji. Niektórzy autorzy drukowali swe prace po kilka razy. Pracownicy Parku (w sumie 12 osób, ale najczęściej tylko pięć) opublikowali ponad 70 artykułów. Łączna objętość wszystkich tomów wyniosła niespełna 7 tysięcy stron. Niezależnie od tego wydano w latach 1992–1994 trzy suplementy pisma, które w założeniach miały być nienumerowaną serią wydawniczą wydawaną równoległe z „Prądnikiem” i tak samo zatytułowaną. W serii tej wydano materiały z sesji naukowej poświęconej działalności prof. Stefana Krukowskiego (*Prof. Stefan Krukowski... 1992*), materiały kolokwium naukowego na temat utrzymania i restytucji ginących gatunków roślin i zwierząt (*Utrzymanie i restytucja... 1993*) oraz materiały inwentaryzacyjne koleopterofauny OPN i jego najbliższych okolic (Pawłowski i in. 1994). W latach następujących zrezygnowano z wydawania tej serii podejmując wydawanie nakładem OPN różnych materiałów w formie druków zwartych, w tym m.in. materiałów konferencyjnych, monografii OPN i in.

Pismo „Prądnik” jest wydawane po polsku, spełnia standardy czasopism polskich, ma abstrakty i streszczenia w języku angielskim oraz angielskie słowa kluczowe. Informacja na temat pisma znajduje się na stronie internetowej OPN. Przez kilka lat było wykazywane w platformie wspierającej i promującej osiągnięcia naukowe Index Copernicus otrzymując do 40 punktów oraz znajdowało się w części B wykazu czasopism naukowych (cztery punkty nadawane do czasu likwidacji tej formy oceny).

RECENZOWANIE PRAC

Do tomu 10. prace nie miały indywidualnych recenzji, jedynie były sprawdzane *en bloc* przez członków Rady Redakcyjnej – najczęściej przez prof. S. Michalika, prof. A. Szeptyckiego i prof. M. Łuczyńską-Brzdę. Począwszy od tomu 11 nadsyłane prace, po uwagach redakcji są wysyłane do indywidualnych recenzji każdego artykułu osobom z zewnątrz. Dla ułatwienia pracy recenzentów przygotowano specjalny kwestionariusz oceny pracy przeznaczonej do druku w wydawnictwie OPN. Kwestionariusz Ojcowskiego Parku Narodowego oparty na niżej podanych wzorach liczy 13 punktów, zawierających od dwóch do czterech odpowiedzi, z których recenzent odpowiednim znakiem zakreśla jedną z nich.

Pierwszy punkt dotyczy oceny ogólnej wartości pracy, gdzie recenzent ma określić czy dana praca jest oryginalna (nowatorska), czy zawiera elementy nowości lub też nie stanowi oryginalnego wkładu do nauki, a tylko ma charakter syntetyczny, odtwórczy.

Następne punkty dotyczą zastosowanych metod badawczych, w tym również statystycznych stosowanych w naukach przyrodniczych, materiału ilustracyjnego, tabel i rycin. Istotną częścią oceny jest interpretacja wyników – poprawna, możliwa do zaakceptowania po uwzględnieniu uwag recenzenta lub wymagająca znacznych poprawek.

W końcowej części recenzji ocena uwzględnia literaturę wykorzystaną przez autora, opracowanie streszczenia oraz język i stosowaną terminologię. Przedostatni punkt zawiera ogólną ocenę możliwości publikowania pracy – od bardzo dobrej, kwalifikującej pracę do druku w nadesłanej formie do słabej, zalecającej gruntowne przeredagowanie lub nawet odrzucenie pracy. Recenzję kończy informacja o ujawnianiu nazwiska recenzenta autorowi pracy (tak lub nie). Oprócz oceny zawartej w zestawie 12 pytań recenzent ma możliwość umieszczenia dodatkowego komentarza na temat ocenianej pracy, z czego recenzenci najczęściej korzystają, oraz zażyczyć sobie powtórnego przysłania pracy po dokonaniu korekty przez jej autora.

Nazwiska recenzentów umieszcza się na stronie redakcyjnej pisma, w przypadkach, gdy nie są one zastrzeżone. Takie zastrzeżenia należą do rzadkości. Z treścią recenzji jest zapoznawany autor artykułu z równoczesną prośbą o wprowadzenie koniecznych nieraz poprawek. Nieliczne wyjątki wydawania prac bez recenzji dotyczyły wspomnień pośmiertnych i kilku innych opracowań, których treść nie budziła zastrzeżeń merytorycznych. Tak było np. w przypadku dokumentacji stałych powierzchni badawczych, ekspertyzy prawnej i kilku innych, takich jak np. kalendarium, sprawozdania z sympozyjów itp. Recenzja weryfikuje artykuł, wskazuje błędy merytoryczne i metodyczne, ułatwia korektę artykułu, pomaga w eliminowaniu potknięć językowych i ocenia, czy artykuł nadaje się do druku, czy też wymaga przeredagowania.

Niemal każda recenzja zgłasza uwagi do nadsyłanych prac. Prac bardzo dobrych, nadających się do druku w zasadzie w nadesłanej formie jest około 50%, podobna liczba wymaga niewielkich korekt. Istotne zastrzeżenia dotyczyły kilku prac z adnotacją, że praca wymaga całkowitego przeredagowania lub jest słaba i nie powinna być drukowana. Natomiast odrzucenie prac zdarzało się stosunkowo rzadko i dotyczyło pojedynczych przypadków (dotychczas sześciu prac, których autorzy sami zrezygnowali z druku). Spośród prac ocenianych indywidualnie w formie recenzji, kilka nie zostało zakwalifikowanych do druku już na etapie przygotowań redakcyjnych; niektóre prace otrzymywały recenzje negatywne lub propozycje wniesienia istotnych poprawek czy uzupełnień. Po naniesieniu niezbędnych korekt czy uzupełnień przyjmowano je do druku.

Spośród nadsyłanych recenzji (zarówno przygotowanych na opracowanym kwestionariuszu jak i w formie tradycyjnej – opisowej) bardzo mała ich część ma lakoniczny charakter i nie spełnia oczekiwań redakcji. Niekiedy komentarz recenzenta sprowadzał się do jednego zdania lub kilku powierzchownych stwierdzeń nie mających znaczenia dla istoty ocenianej pracy. Natomiast zdecydowana większość spełnia wymogi stawiane recenzjom i ma zasadniczy wpływ na podniesienie poziomu ocenianej pracy. Często wnosi istotne uwagi ułatwiające prace redakcyjne. Są to konkretne zalecenia informujące autora o sposobie wprowadzania korekt, eliminacji błędów czy konieczności wprowadzenia innych poprawek merytorycznych. Wychodzi z nich pełny profesjonalizm autorów recenzji, wyczuwanie potrzeby i oczekiwań redakcji oraz dbałość o poziom publikacji naukowych. Z tej grupy można by wydzielić kilkanaście „super-recenzji”, zawierających obszerne komentarze na temat danej pracy i rzeczowe wskazania merytoryczne co konieczności i zakresu wprowadzanych zmian.

Recenzowanie prac nie ma większego wpływu na wydłużanie procesu wydawniczego. Nadsyłane artykuły są wysyłane do recenzji zaraz po ich nadejściu; o wyborze recenzenta decyduje redakcja. Czas przygotowania recenzji trwa około 2–3 tygodnie; wówczas jest dokonywana wstępna obróbka redakcyjna artykułów, dobór ilustracji, korekta rycin itp. Recenzowanie pociąga za sobą pewien wzrost pracochłonności, wymusza dodatkową korespondencję (telefony, poczta elektroniczna), zapoznania autora z treścią recenzji, oczekiwanie na poprawę tekstu (uzupełnienia, zmiany w treści, dobór czy korekta ilustracji itp.). Recenzja z zastrzeżeniami czy też całkiem negatywna z pewnością zasmuca autora, ale także zachęca go do przemyśleń na temat swojej pracy i solidnych korekt, co autorzy przyjmują ze zrozumieniem i najczęściej stosują się do zaleceń recenzenta. Zaledwie kilku autorów nie zgodziło się z opinią recenzentów, nadesłało obszerniejsze wyjaśnienia udowadniając swoje racje.

Recenzje mają duży wpływ na utrzymanie odpowiedniego poziomu pisma, a nawet jego podniesienie. Redakcja powinna nadal podtrzymać tę praktykę, może ewentualnie wprowadzić korekty w formie kwestionariusza przygotowując inną jego wersję dla prac humanistycznych gdzie nie ma np. tabel, rycin w postaci wykresów, wyników eksperymentów badawczych, a jest np. kwerenda źródłowa, analiza dokumentów rękopiśmiennych, pogłębiona analiza zjawisk społecznych itp. Dla recenzji prac przyrodniczych można zostawić kwestionariusz w obecnej formie lub pomyśleć o jego modyfikacji celem wprowadzenia dodatkowych pytań, chociaż autorzy recenzji mają możliwość wyrażenia swoich uwag uzupełniających w rubryce „Komentarz”.

Za recenzje wydawca nie płaci honorariów. Nazwisko recenzenta jest umieszczane na stronie redakcyjnej pisma lub druku zwartego i to w zasadzie satysfakcjonuje recenzenta. Zdecydowana większość recenzentów zgadza się na ujawnienie swego nazwiska w pisanej recenzji. Do tej pory zgody nie wyraziło zaledwie kilku recenzentów.

UWAGI KOŃCOWE

Na podstawie kilkunastoletnich doświadczeń w pracach redakcyjnych Ojcowskiego Parku Narodowego można stwierdzić przydatność wydawanych w „Prądniku” publikacji dokumentujących środowisko przyrodniczo-kulturowe OPN i jego przemiany. Do tej pory udaje się utrzymać pismo, chociaż zawarte w nim prace mają różny poziom, jedne są lepsze, inne zapewne słabsze. Pamiętać jednak należy, że pismo ma charakter regionalny, zamieszcza prace o różnej tematyce, jednak z reguły łączące się z Doliną Prądnika i jej okolicami. Jest jednym z niewielu pism naukowych w polskich parkach narodowych (oprócz Bieszczadzkiego i Pienińskiego oraz kwartalnika „Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody” wydawanego przez Białowieski Park Narodowy), które zdołały się jeszcze utrzymać na rynku wydawniczym.

Być może pismo wymaga reformy, wprowadzenia działów (np. takich jak: artykuły naukowe, notatki o charakterze florystycznym i faunistycznym, historia, kalendarium, wspomnienia, recenzje itp.). Po wymianie zespołu redakcyjnego i powołaniu nowego składu Rady Redakcyjnej na początku 2020 roku należy mieć nadzieję, że pismo utrzyma się i będzie wydawane chociaż w niewielkim nakładzie w tradycyjnej formie drukowanej oraz w wersji elektronicznej (pliki w formacie pdf), będzie dostępne w sprzedaży i obecne na stronie internetowej Ojcowskiego Parku Narodowego. Nadal powinno, stosownie do założeń określonych w momencie starań o jego utworzenie – spełniać swoją rolę doku-

mentacyjną, publikując wyniki badań naukowych i rejestrując nowe informacje o stanie zasobów przyrodniczych i kulturowych OPN oraz zamieszczając relacje o bieżących wydarzeniach związanych z ochroną i funkcjonowaniem Ojcowskiego Parku Narodowego na tle Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej zachowując otwarte łamy dla innych interesujących artykułów o treściach przyrodniczo-kulturowych.

PIŚMIENNICTWO

Antropogeniczne zmiany wybranych grup roślin i zwierząt Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, red. A. Szeptycki, E. Warchałowska-Śliwa, „Prądnik. Prace Muz. Szafera”, t. 5. Ojców 1992.

Biderman A. W., Partyka J. 1987. *System dokumentacji naukowej Ojcowskiego Parku Narodowego*, [W:] *30-lecie Ojcowskiego Parku Narodowego*. „Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody”. Białowieża-Ojców, s. 113–115.

Partyka J. 1980. *Muzeum im. Prof. Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym jako obiekt dydaktyczny*. „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną” **36**, 4: 52–57.

Partyka J. 1984. *Sprawozdanie z działalności Muzeum im. Prof. Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym za lata 1979–1981*. „Przegląd Zoologiczny”, **28**, 2: 225–232.

Partyka J. 1985. *Muzeum im. Profesora Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym*. „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” **1**: 51–61.

Partyka J. 1986. *Rola Muzeum im. Prof. Władysława Szafera w naukowej ostonie Ojcowskiego Parku Narodowego*, „Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków” **160**: 114–115.

Partyka J. 1990. *Profil i zadania Muzeum im. Profesora Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym (dwudziestolecie działalności 1965–1985)*. „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” **2**: 85–101.

Partyka J., Klasa A. 1989. *Sprawozdanie z działalności Muzeum im. Profesora Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym za lata 1982–1988*. „Przegląd Zoologiczny”, **33**, 3: 461–466.

Partyka J., Wołk K. 1981. *Sprawozdanie z działalności Muzeum im. Prof. Władysława Szafera w Ojcowskim Parku Narodowym za lata 1976–1978*. „Przegląd Zoologiczny”, **25**, 2: 273–279.

Pawłowski J., Mazur M., Młynarski J. K., Stebnicka Z., Szeptycki A., Szymczakowski W. 1992. *Chrząszcze (Coleoptera) Ojcowskiego Parku Narodowego i terenów ościennych*, wyd. Ojcowski Park Narodowy. Ojców.

Prof. Stefan Krukowski (1890–1982). Działalność archeologiczna i jej znaczenie dla nauki polskiej, red. J. Lech, J. Partyka, wyd. Ojcowski Park Narodowy. Ojców 1994.

Utrzymanie i restytucja ginących gatunków roślin i zwierząt w parkach narodowych i rezerwatach przyrody, red. A. W. Biderman, B. Wiśniowski, wyd. Ojcowski Park Narodowy. Ojców 1993.

SUMMARY

The article presents the history of the establishment and the editorial process of the scientific journal of Ojców National Park "Prądnik. Studies and Reports of the Prof. Władysław Szafer Museum" from its foundation in 1990 until 2020. The idea of creating a journal dates back to the second half of the 1980s, a period when censorship still existed and it was not easy to establish a new journal; it required the approval of the central authorities. The impulse to create a scientific organ of the park was provided by the copious scientific research carried out in its area and the scientific symposia organized by the park, resulting in many valuable studies worth publishing on the pages of a periodical. After overcoming various formal barriers, the journal was founded and by 2020 30 volumes had been published with a total volume of almost 7,000 pages (over 500 articles). Prądnik is the scientific journal of Ojców National Park, with its own ISSN, editorial board, and editorial staff. It is issued in a small edition in traditional (paper) form, and is available in an electronic version on the publisher's website. It publishes studies related to the protection of natural and cultural resources of Ojców National Park and its surroundings, as well as of the Kraków-Częstochowa Upland. It also publishes other reports on nature conservation as well as short chronicle notes and reviews. The authors of the submitted articles are mostly academics from universities and other scientific institutions and national parks. Prądnik is published in Polish, meets the standards of Polish journals, and has abstracts, summaries, and keywords in English. Articles submitted for publication are reviewed. Information about the journal and guidelines for authors can be found on the website of Ojców National Park.